

НЕВЕРБАЛЬНІ АСПЕКТИ МАТРИМОНІАЛЬНОГО ДІАЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Л.В. Солощук

Дискурсивна діалогічна взаємодія охоплює різні сторони соціальної життєдіяльності людини, яка знаходить відображення в її комунікативній діяльності. На думку С.О. Сухих та В.В. Зеленської, типи дискурсу виступають як комунікативно-прагматичні зразки мовленнєвої діяльності, що протікає у певній соціальній сфері, тобто вони представляють свої власні сфери спілкування, які характеризуються набором деяких взаємообумовлених перемінних складових. До них відносяться соціальні норми і конвенції, ситуативний контекст, соціальні відносини і ролі мовців, ступінь знайомства співрозмовників, склад учасників комунікації, рівень формальності та ін. Соціальні сфери, відповідно, умовно можна розбити на дві групи: формальну і неформальну. Неформальна сфера характеризується особистісним характером спілкування, зв'язаним іноді з відхиленням від діючих у суспільстві норм, невимушеністю, неофіційністю спілкування, високим ступенем знайомства, симетричними соціальними стосунками тощо [1].

Побутове спілкування вважається природним вихідним типом спілкування, який засвоюється в онтогенезі і як тип дискурсу розвивається протягом усього життя людини [2, 3]. Характерними особливостями цього типу дискурсу є високий ступінь спонтанності організації спілкування, ситуативна залежність, відносна суб'єктивність у вирішенні загальноціннісних побутових проблем і, як результат, порушення логіки, вільне оперування структурними, лексико-граматичними та стилістичними засобами оформлення висловлювань та висока концентрація невербальних комунікативних компонентів у мовленні.

Центральною ланкою в побутовому дискурсі є спілкування в сім'ї, основними типами якого є матримоніальний діалогічний дискурс (спілкування "чоловік – жінка"), парентальний діалогічний дискурс (спілкування "батьки – діти"), дискурс сіблінгів (спілкування "брати – сестри").

Ці типи дискурсу, з огляду на соціальну сферу та позицію учасників комунікації, виступають як різновиди особистісно-орієнтованого дискурсу в родинно-побутовій сфері. Для такого спілкування, відзначає І.М. Борисова, типовими рисами є іррелевантність офіційної регламентації комунікативної поведінки [4, 45]. Відсутність жорсткого сценарію комунікації, часової й протокольної регламентованості, порядку передачі комунікативних ходів, відносна свобода індивідуальних поведінкових та мовленнєвих проявів, відносно вільний вибір теми спілкування та організації комунікативного простору значним чином впливають на вибір мовних та немовних засобів спілкування. Останні, внаслідок неофіційності спілкування, набувають особливої значущості у ході комунікативного процесу і вимагають ретельної уваги до їх аналізу, що забезпечує актуальність даного аспекту в дослідженні особистісно-орієнтованих типів дискурсу.

Безпосереднім об'єктом дослідження у даній статті є невербальні компоненти комунікації у їх взаємодії з вербальною складовою матримоніального діалогічного дискурсу. Предметом дослідження є особливості функціонування невербальних компонентів комунікації у їх взаємодії з вербальними компонентами у кооперативно та конфліктно спрямованих типах матримоніального діалогічного дискурсу.

Обидва учасники матримоніального дискурсу належать до ядерної зони дискурсивного оточення один одного [5], тобто вони є добре обізнаними про характерні риси та звички один одного практично на всіх рівнях сімейної діяльності, включаючи особливості комунікативної активності. Стосунки між комунікантами в ідеалі можуть характеризуватися симетричністю в соціальному плані, незважаючи на

різницю у статі. Але симетричність може порушуватися через різницю у віці, соціальне походження, матеріальну забезпеченість, загальну атмосферу в сім'ї.

Комунікативно-визначальною у матримоніальному дискурсі стає категорія гендеру, яка розглядається як виявлення психологічних, соціальних, культурних особливостей, які люди сприймають як стереотипні моделі поведінки чоловіків та жінок [6 - 10]. Гендер "входить до числа когнітивних ресурсів як окремої особистості, так і суспільства, та є параметром дослідження особистості з погляду її реалізації у процесі комунікації" [11, 4].

Гендерні розбіжності відбиваються на різних рівнях комунікативних процесів між чоловіками та жінками, у тому числі вони є присутніми і на невербальному рівні їх поведінки [12, 6, 13].

Використання жестів чоловіками та жінками відрізняється рівнем командності та доміантності. Чоловікам при спілкуванні з жінками притаманне використання наказових жестів, у той час, як для жінок характерним є оперування погоджувальними жестами. Жінки намагаються зайняти якомога менше місця, демонструють сконцентрованість уваги на співбесідникові, говорять тихіше у порівнянні з чоловіками, хоча їх інтонації є більш виразними та різноманітними. Чоловіки займають більше місця, тримаються прямо, утримують погляд на співбесідниці, жести їх розгонисті та масштабні [6, 14, 12, 15].

Особлива ситуація складається у сфері контактних жестів. Доторкання не схвалюються в англійському суспільстві з самого дитинства, відзначають Л.Річмонд та Дж. МакКроскі. При цьому при спілкуванні чоловіків та жінок суспільство дозволяє чоловікам ініціювати доторкання, жінкам – ні. Чоловікам також дозволяється скорочувати дистанцію [6, 231- 232].

В англійських культурах існує стереотипне уявлення про те, що чоловіки повинні бути менш експресивними у вираженні емоцій у порівнянні з жінками. Вони більш стримані у використанні посмішок, вияві своїх інтенцій та емоцій за рахунок виразу обличчя. Жінки всміхаються не тільки в разі передачі позитивної інформації або емоцій, але й з метою приховування нервовості або хвилювання. Це пояснюється тим фактом, що в англійській культурі передбачається, щоб жінка була чутливою та тонко реагуючою на ситуацію. Вона повинна більше посміхатися, щоб відповідати очікуванням, які існують в суспільстві щодо неї [16, 17, 18, 19, 20].

Вважається, що малі діти по-різному реагують на чоловічі та жіночі посмішки: діти інтерпретують чоловічу посмішку як прояв позитивних почуттів, прояв дружності, тому що чоловіки всміхаються, коли відчувають себе добре. Жінки посміхаються, навіть коли мова йде про негативні речі. Тому дитині важче адекватно інтерпретувати жіночу посмішку [6, 225].

Жінки більше та довше дивляться на своїх комунікативних партнерів, вважаючи візуальний контакт основним із засобів та методів встановлення та підтримання міжособистісних взаємовідносин [21, 16, 22]. Пояснюється це тим, що в суспільстві існує стереотипне уявлення про залежну позицію жінки та доміантне положення чоловіка. Тому людина, яка перебуває у залежній позиції, повинна виявляти більше візуальної уваги до співбесідника, чого не очікується від людини в доміантній позиції [12, 211].

Хоча Е.Г. Ейдміллер та В. Юстицкіс заявляють про хибність іділічних уявлень про родину [23, 192], існують родини, для яких характерним є задоволеність сімейним життям та стабільність сімейних стосунків. Непорозуміння між чоловіком та дружиною в такому разі можливі, але узгодженість уявлень подружжя про потреби один одного, узгодженість уявлень та очікувань щодо один одного [24, 94; 25] в основних сферах життєдіяльності сім'ї дають можливість не створювати конфліктогенну атмосферу у сім'ї.

Кооперативність/контрадикторність у матримоніальному дискурсі можуть розглядатися як глобальні та як ситуативні категорії. На перший план для розглядання їх як глобальних категорій висувається загальна атмосфера існування в

сім'ї. Якщо в основі стосунків між чоловіком та дружиною лежить довірливість, шанобливе ставлення один до одного та любов, то кооперативність у їх спілкуванні є глобальною категорією. Конфліктні ситуації є тимчасовими та локальними, у площині яких би тем вони не виникали. Можливою є ситуативна контрадикторність у стосунках чоловіка та дружини, з якою вони здатні впоратися і перевести спілкування в кооперативне русло.

Кооперативність спілкування вимагає обопільної активності обох сторін спілкування для досягнення взаємовигідних цілей та стану справ [12, 210].

У сприйнятті ситуації як кооперативно або конфліктно спрямованої велику роль відіграють невербальні комунікативні компоненти. Без них комуніканти можуть місінтерпретувати спрямованість спілкування, сприймаючи його як конфліктне, коли воно є кооперативним, та навпаки. Жінки при цьому отримують більшу частину інформації в процесі спілкування – до 75% – невербально, тобто із спостережень за мовцем – його інтонацією, мімікою, жестами тощо, тому жінки намагаються зайняти позицію ближче до співбесідника [26, 26].

Кооперативність/конфліктність спілкування у матримоніальному дискурсі знаходить багатоаспектне втілення у невербальній площині. Чоловік і дружина добре знають один одного, що дає їм можливість багато чого розуміти без слів. Тобто можна стверджувати, що вербальні компоненти поступаються своєю провідною роллю у спілкуванні невербальним компонентам. Відбувається інформативний зсув у бік просодичних, проксемічних та кінесичних комунікативних компонентів, останні при цьому проявляють тенденцію до підвищення частоти їх автономного функціонування, тобто взаємодія вербальних та невербальних компонентів відбувається на макрорівні, оскільки «на структуру діалогу впливає ступінь поінформованості мовців про предмет розмови», підкреслює Л.П. Якубинський, відзначаючи, що «розуміння чужого мовлення визначається загальним досвідом мовців, який складає апперцепируючу масу мовців. Кожне наступне мовлення падає на підготовлений ґрунт та вказує на велику роль здогадки при тотожності апперцепируючих мас співбесідників» [27, 45]. Свою роль відіграє «персональність комунікації», тобто її адресованість слухачу персонально (поняття, що введене О.Б.Сиротиніною, яка вважає персональність комунікації однією із умов появи усного мовлення [28, 32]. Умовою адекватної інтерпретації мовлення партнера при наявності загальних пресуппозицій та персональної спрямованості мовлення стає сприймання немовних факторів, що залучаються до конкретної ситуації спілкування:

1) "I don't know that it exactly amuses me to be taken in to dinner by the agent of the P. and O.," she said, laughing in order that what she said might not seem snobbish.

Perhaps he saw the reproach behind her lightness of manner, for he took her hand and shyly pressed it [Maugham: 13].

Чоловікові не потрібно вербально вибачитися за свою поведінку, це досить легко зчитується з невербального каналу.

При кооперативному спілкуванні обидва члени подружжя намагаються підтримувати позитивні родинні відносини при вирішенні будь-яких питань, що торкаються їх інтересів, системи цінностей, дотримуються норм та правил спільної взаємодії. Серед мовленнєвих тактик, що є задіяними в реалізації такої стратегії спілкування, превалюють ті, що спрямовані на підтримку та позитивну репрезентацію свого партнера, при цьому власні інтереси відсуваються на другий план. У такій комунікації ніхто не втрачає позитивного потенціалу, оскільки кожен з партнерів зберігає потенціал іншого. Для жінок у такому спілкуванні притаманною є більш виразна демонстрація підтримки родинних відносин, ніж для чоловіків [29, 30, 31], як на вербальному, так і невербальному рівнях.

У кооперативному матримоніальному дискурсі порушується стереотипне уявлення про англomовну культуру як культуру, в якій мовці уникають використання контактних жестів у процесі спілкування. У матримоніальному типі дискурсу вони є

облігаторним невербальним компонентом у сукупності з проксемічним фактором. Мовці оперують також позитивно-зарядженими кінесичними та просодичними компонентами, використовуючи їх у процесі реалізації кооперативних тактик.

У наступному прикладі в кризовій ситуації насиченість діалогу чоловіка та дружини невербальними компонентами дуже щільна. Марія підтримує постійний жестовий контакт з чоловіком. Саме це дає їй змогу заспокоїти чоловіка на першому етапі усвідомлення тієї біди, що спіткала його. Від м'яких контактних жестів вона згодом переходить до різких (*grabbed him firmly by the shoulders*), поєднуючи їх з жорсткою формою наказового імператива (вводиться надлишковий у звичайній ситуації наказовості займенник *you*, обставина часу негайної дії *now*, звертання за ім'ям та прізвиськом. Визнаючи, що звістка про те, що її чоловік, видатний піаніст, більше не зможе грати за станом здоров'я, є жахливою, але не фатальною. Вона звертається до вимальовування футуральної перспективи його життя за рахунок акумулювання висловлювань з дієсловами у майбутньому часі, вона не перериває жестового контакту, який стає заставою кооперативних намірів мовця:

2) "Don't you think you should see a doctor?"

"I have."

"And?"

He didn't respond verbally. Instead he began to weep.

She put her arms around him.

"Oh, Maria," he sobbed, "I can't play the piano anymore."

And then he told her everything. When he'd finished the story, for a long time they did nothing but cry in each other's hands.

Finally she dried her own tears and grabbed him firmly by the shoulders.

"Now you listen to me, Daniel Rossi. As terrible as this thing is, it isn't fatal. You'll still have a career. You'll still be involved in music. And most important, you'll still be alive to be with your family." ... Maria kept holding him as he leaned on her shoulder, sobbing softly.

And, unlike all those audiences that clap and then go home, she would always be there.

She stood up and took his hand. 'Come on, Rossi, let's get some sleep.'

They descended the stairway arm in arm [Segal: 495].

Комбінування вербальних та невербальних засобів спілкування відбувається за координативним принципом [5]. Таким чином забезпечується інтенсифіковане підтвердження істинності намірів мовця. Мовець намагається запевнити свого комунікативного партнера в тому, що він не просто вимовляє відповідні ситуації та етикету слова, а насправді відчуває те, про що йдеться, і впевнений у своїх пропозиціях та намірах.

У сімейній сфері з точки зору конфліктності виділяють три основні групи сімей: стабільні, тобто ті, що долають сімейні конфлікти; проблемні – ті, що долають їх частково; нестабільні – ті, що не долають конфлікту та мають негативну сімейну орієнтацію [25].

Для нестабільних сімей характерними є високий рівень неузгодженості ролей, переоцінка власного внеску в їх виконання, недооцінка внеску партнера. Унаслідок цього в сім'ї починають домінувати відносини суперництва – між чоловіком і дружиною постійно відбуваються відкриті сутички, сварки, виникають взаємні докори, агресивні вияви; домінують також відносини псевдоспівпраці – зовні стосунки є рівними, з елементами перебільшеного піклування про партнера конфлікти пов'язані з індивідуальними труднощами та проблемами; домінуючими можуть бути і відносини ізоляції – незважаючи на зовнішню згоду, члени подружжя є емоційно відокремленими одне від одного, незацікавленими одне в одному, шлюб підтримують якесь інші вигоди спільного існування [32].

Таким чином, якщо чоловік та дружина або хоч один із них не мають довірливих стосунків, між ними відсутні повага та любов чи принаймні одна з цих складових, що

забезпечують кооперативну спрямованість у взаєминах. Глобальною стратегією їхнього спілкування в сім'ї стає конфліктність.

Глобальна конфліктність у матримоніальному дискурсі може бути відкритою або латентною, коли один із подружжя (або обоє) намагається приховувати такий стан справ у сім'ї, виходячи з інтересів дітей, матеріальної зацікавленості тощо. Спілкування навіть на нейтральні теми, включаючи метаспілкування (про погоду, одяг тощо), найчастіше є конфліктно зарядженим. Будь-яка незначна деталь може спровокувати конфліктний перебіг спілкування. На конфліктну спрямованість спілкування в матримоніальному дискурсі також може впливати асиметричність у віці, соціальному походженні, матеріальному забезпеченні. Кооперативність у такому разі створюється штучно й вимагає додаткових зусиль мовців.

У результаті виникає порушення подружжям норм повсякденного життя, яке виявляється на різних рівнях, у тому числі й на комунікативному, у вербальному та невербальному спілкуванні, що вкладається в загальну концепцію досліджень у сфері лінгвістичної конфліктології [33, 35-39].

Поданий далі діалог між чоловіком і дружиною увібрав у себе класичні тактики конфліктного спрямування з класичним для цього типу дискурсу вербальним та невербальним оформленням. Конфліктність у цій родині є глобальною категорією. Ініціатором створення конфліктогенної ситуації є дружина, яку не цікавлять інтереси чоловіка й не задовольняють будь-які його вчинки. Вона перебуває "в постійній готовності" критикувати його дії, вигляд, слова, наміри, настрої тощо:

3) *Tricia, leaning against one of the columns, gave her husband an accusatory and uncharitable look. "It's been a long day for me, too," he said quickly. "I'm going – "You, stay where you are, Mr. Howell." Tricia's tone had a ring of authority to which Ken automatically responded. ... "You smell like a tavern....Drowning your sorrows in an ocean of bourbon?"*

"Yeah," he said scornfully, "the chief sorrow being my bitch of a wife."

"Forget me. I'm the least of your problems."

"What do you mean?... What? Who?"

"Schyler, you idiot. Can't you see what she's doing? Don't you care?"

"I care, but she doesn't listen to me, Tricia."

"Then you're not talking loud enough." She turned her back on him and crossed her arms as though holding in her temper. After a moment she glanced back at him over her shoulder. "Have you even mentioned to her what we discussed?"

He laughed scoffingly, shaking his head in disbelief. "About selling Belle Terre? ... She would never hear of it."

"How do you know? You haven't asked her."

"Neither have you?" He made a challenge.

"She has never listened to me. If anybody holds sway over her, it's you." Her eyes narrowed. "Or are you losing ground to Cash Boudreaux? My, my, are the tongues in town flapping about that. Imagine what strange bedfellows two of them make. Schyler Crandall. Former belle of Laurent Parish, and Monique Boudreaux's bastard boy. Who'd ever believe it?"

"Nobody who's got any sense."

"You sound so sure."

"I am. I just asked her. There's no truth in the rumor."

"You think she'd tell you?"

"Yes," he said with more surety than he felt. "I think she would."

"Doesn't matter," Tricia said airily. "If folks think they're sleeping together, it's as good as fact." Her smile changed direction and turned downward. She gnawed the corner of her lip. "She'll drag our reputation right down into the swill with hers. ...To come back here and ruin us for doing...for what happened when we got married."

Tricia thumped her fists on the column. "Well, I won't have it. She's provided us even more reason to get away from here. Belle Terre," she sneered. "A pretty name for...what?" She waved her hand to encompass the lawn and beyond. "A pile of dirt. Trees. A stinky old bayou... The house isn't even an original. It's a replica of one the Union army burned down when they were done with it. There's nothing special about it."

"Except that Schyler loves it." Ken gave his wife a calculating look. "Which I believe is the very reason you insisted we live here."

She counterattacked. "Well, I haven't heard of complaining. You haven't had to pay rent, have you? You haven't had to buy groceries. Not one red cent of your money goes into keeping up the place. You've had it pretty damn good for six years we've been married..." She paused before playing her trump card. "Up till now that is."

"Don't threaten me, Tricia."

"Take it as fair warning. If you're not careful, Schyler will replace you, sugar pie. She'll barge right in and make you superfluous. You'll be deadwood around here and Cotton won't hesitate to cut you off."

Because she teased him with greatest fear, Ken got up and headed for the front door again. As he went past her, Tricia caught his arm and detained him. Changing her tactic, she snuggled against him and laid her cheek on his chest, disregarding the sour smell.

"Don't go huffing off, baby. Don't get mad at me. I'm telling you this for your own good. Our own good. Talk Schyler into getting rid of Belle Terre. You must do that. What do we need great big old house like this for? We're sure as hell not going to fill each bedroom with a grandbaby like Cotton expected us to. With our share of the sale money we could buy a modern condo in any city we want. We could travel. We –"

"Tricia," he interrupted wearily, "even if Schyler agreed, which she won't, what about Cotton? He will never agree to selling this place."

"Cotton might die." Ken stared down into his wife's face. It was cold and unfeeling enough to make him shiver. Her expression softened only marginally when she said, "We have to prepare ourselves for that eventuality. It could happen any day. Now, will you approach Schyler with the idea of putting Belle Terre up for sale or not?"

"I've got a lot on my mind," he mumbled evasively. "But I promise to think about it."

He disengaged himself and went inside. Tricia watched him go, despising the dejected manner in which he climbed the stairs, head down, shoulders stooped, hand dragging along the banister like a lifeless appendage.

By comparison, Tricia felt like a kettle about to boil. Flattening herself against the wall of the house, she clenched her fists and clamped her teeth over the lower lip to keep from screaming in frustration. She wanted and wanted and wanted and never got any satisfaction. She thought the people around her, especially her husband, were so unambitious and dull [S. Brown: 163-166].

Для реалізації конфліктно спрямованої стратегії в матримоніальному дискурсі домінантною є категорія модальності, за допомогою якої будуються численні конфліктні тактики. Тактика демонстрації необхідності додержання певної лінії поведінки, хоч на цю лінію в подружжя існують різні погляди, є провідною в цьому типі дискурсу. Категоріальна ситуація необхідності належить до розряду ситуацій потенційних, а не фактичних. Ситуація зумовлена тими чи іншими (об'єктивними або суб'єктивними) факторами, які з точки зору певної особи (суб'єкта модальної оцінки) вимагають неодмінного перетворення потенційного в актуальне. Ситуація необхідності є до того ж волюнтаривною, де суб'єкт волюнтаривності збігається в більшості випадків із суб'єктом дії (є кореферентним йому) [40, 142] – *you must do that* тощо.

Тактики негативного оцінювання та обвинувачення змінюються тактикою виразного підкреслення незначущості особистості чоловіка та його дій. Автономний у функціонуванні НВК (звинувачувальний погляд) змінюється імперативом грубої семантики, безапеляційність якого посилюється авторитарним тоном, якому чоловік підкорюється автоматично, хоча на вербальному рівні він намагається сперечатися з дружиною та перевести звинувачення на неї саму (*the chief sorrow being my bitch of a wife*). Конфліктність поглиблюється тактикою вимоги відповіді на запитання щодо очевидних фактів (*Can't you see? Don't you care?*), яка реалізується сукупністю питально-заперечних речень та розділових питань. У прагматичному шарі лексичного значення може міститись інформація про ставлення мовця до адресата: про те, як мовець оцінює свій соціальний статус відносно статусу адресата; про те, як мовець сприймає адресата тощо. Варіювання звертань до чоловіка в діапазоні *Mr. Howell – you idiot – sugar pie – baby* вносить додаткові негативні конотації в діалог. Чоловік намагається сперечатися з Трісією і робить це нібито з упевненістю, хоча насправді її не відчуває (*he said with more surety than he felt*). Але дружина контратакує, переходить до погроз, які збільшують комунікативну дистанцію між ними.

Для досягнення мети можливою є зміна конфліктної лінії поведінки на удавано кооперативну: Трісія зменшує відстань між собою і чоловіком, застосовує контактні жести, незважаючи на те, що для неї це неприємно. Тобто вона намагається поєднати вербальну і невербальну складові свого висловлення за координативним принципом.

Саме в конфліктно спрямованому матримоніальному дискурсі на перший план висувається гендерний чинник. Тобто якщо в кооперативно спрямованому матримоніальному дискурсі застосування вербальних та невербальних складових в організації діалогу мало залежить від гендерного чинника, то в конфліктній ситуації вербальна та невербальна організація мовлення є різною в чоловіків і жінок. Дискурсивна діяльність жінки є більш емоційно зарядженою, багатослівною та різноманітною у використанні вербальних і невербальних компонентів. “Жінки частіше, ніж чоловіки, використовують прикметники найвищого ступеня, метафори, узагальнення, заперечення для вираження узагальнень, речення з негативними частками” [41, 231].

Характерним для жінок є удавання до тактики докорів, яка реалізується за рахунок контрфактичного супозитиву [40, 105], що використовується у складнопідрядних реченнях з умовним підрядним, виражає нереальну умову та гіпотетично нездійснений наслідок, що впливає з нього. Тобто йдеться про те, що могло б бути реалізоване за певних, з точки зору мовця, обставин, але чого реально не сталося. Таким чином, опосередковано виявляється когнітивна вмотивованість, бо реалізація / не реалізація дії головного речення ставиться в залежність від певної попередньої умови, наведеної в підрядному реченні:

4) *“If you were not so drunk and insulting, I would explain everything,” said Scarlett, recovering some dignity. “But now –”*

His hands were on her head, under her flowing hair, caressing, hard, turning her face up to his. She was looking directly into the face of a stranger, a drunken drawling-voiced stranger. She had never lacked animal courage and in the face of danger it flooded back hotly into her veins, stiffening her spine, narrowing her eyes.

“You drunken fool,” she said. “Take your hands off me.”

To her surprise, he did so (Mitchell: 323).

Чоловіки частіше зберігають непроникний вираз обличчя, який заважає жінці передбачити їхню реакцію та обрати найвигідніші для себе комунікативні кроки. Вони рідше виступають ініціаторами конфлікту. Якщо таке трапляється, чоловіки переважно намагаються протистояти втягненню в довгу вербальну перепалку та уникнути демонстративного невербального вираження своїх настанов. Тобто якщо

говорити про дотримування норм використання НВК чоловіками, частотність і активність цих компонентів є меншою порівняно з використанням їх жінками в стереотипній конфліктній ситуації.

Таким чином, чоловік та дружина входять у ядерну зону дискурсивного оточення один одного, що дозволяє збільшувати кількість інформації, яка передається невербально, завдяки вузькій спрямованості діалогу на одного партнера та “зростанню концентрації інформації, яка є важливою саме для цього партнера” [42,133 – 134].

Мовлення зазвичай потребує мовця, який розуміє, «в чому справа» [27, 43]. Спілкування у матримоніальному дискурсі і є саме таким мовленням, де кінесичні, проксемічні та просодичні комунікативні компоненти відповідають інформативному, інтелектуальному та емоційному стану мовців і забезпечують розуміння мовців при будь-якому вербальному наповненні їх реплік.

Матримоніальний діалогічний дискурс посідає центральне місце у родинно-побутовій сфері комунікації. Для створення повної картини особливостей спілкування у цій сфері перспективним вважається дослідження периферійних дискурсів родинно-побутового характеру.

SUMMARY

Functioning of the non-verbal means of communication in the matrimonial dialogical discourse are analyzed in the given article. The peculiarities of their usage in cooperative and conflict types of matrimonial dialogical discourse are presented.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Сухих С.А., Зеленская В.В. Прагмалингвистическое моделирование коммуникативного процесса. – Краснодар: Изд-во Кубан. ун-та, 1998. – 96 с.
2. Карасик В.И. Языковой круг: личность, концепт и дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – 474 с.
3. Сусов И.П., Аристов С.А. Коммуникативно-когнитивная лингвистика и разговорный дискурс. - saristov@uos.de, 1999. – 11 с. (<http://homepages.tversu.ru/~susov/Aristov.htm>)
4. Борисова И.Н. Русский разговорный диалог: структура и динамика. – М.: КомКнига, 2005. – 320 с.
5. Солощук Л.В. Принцип ідентифікаційної взаємодії вербальних та невербальних компонентів комунікації в англomовному діалогічному дискурсі // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. Івана Франка. – 2005. – № 24. – С. 282-286.
6. Richmond V.P., McCroskey J.C. Non-verbal Behavior in Interpersonal Relations. – Boston: Pearson Education, Inc., 2004. – 350 p.
7. Poynnton C. Language and Gender. – Oxford: Oxford Univeresity Press, 1990. – 104 p.
8. Patterson M.L. A Functional Approach to Nonverbal Exchange // In: Feldman R.S., Rime B. Fundamentals of Nonverbal Behavior (Studies in Emotion and Social Interaction). – Maison des Sciences de l’Homme: CUP, 1991. – P. 458 - 495.
9. Hall J.A. Nonverbal Sex Differences: Communication Accuracy and Expressive Style. – Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1984. – 298 p.
10. LaFrance M., Mayo C. A Review of Nonverbal Behaviors of Men and Women // Western Journal of Speech Communication. – 1979. - № 43. – P. 96-108.
11. Бессонова О.Л. Оцінний тезаурус англійської мови: когнітивно-гендерні аспекти. – Донецьк: ДонНУ, 2002. – 362 с.
12. Burgoon J.K., Buller D.V., Woodall W.G. Nonverbal Communication. The Unspoken Dialogue. – The McGraw-Hill Companies, INC, 1996. – 522 p.
13. Tannen D. Gender and Discourse. – N.Y., Oxford: Oxford University Press, 1994. – 203 p.
14. Conway M., Vartanian L.R. Status Account for Gender Stereotypes: beyond Commnality and Agency. – N.Y.: Plenum Publishing Corporation, 2000. – 58 p.
15. Knapp M.L., Hall J.A. Nonverbal Communication in Human Interaction. – Wadsworth. Thomson Learning, USA, 2002. – 482 p.
16. Hall J.A., Halberstadt A.G. Smiling and Gazing // The Psychology of Gender: Advances through Meta-Analysis. – Baltimore: Johns Hopkins University Press. – 1986. – P. 136-158.

17. Duck S. Human Relationships. – London: Sage Publications, 1998. – 392 p.
18. Wierzbicka A. Cross-Cultural Pragmatics: The Semantics of Human Interaction. – Berlin: Mouton de Gruyter, 1991. – 510 p.
19. Bugental D.E., Love L.R., Gianetto R.M. Perfidious Feminine Faces // Journal of Personality and Social Psychology. – 1971. - № 17. – P. 314-318.
20. Blum-Kulka S. Dinner Talk: Cultural Patterns of Sociality and Socialization in Family Discourse. – N.Y.: Lawrence Erlbaum, 1997.
21. Gamble T.K., Gamble M.W. The Gender Communication Connection. – Boston: Houghton Mifflin Company, 2003.
22. Mulac A., Studley L.B., Wiemann J.W., Bradac J.J. Male/Female Gaze in Same-Sex and Mixed-Sex Dyads: Gender-Linked Differences and Mutual Influence // Human Communication Research. – 1987. - № 13. - P. 323-344.
23. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. – СПб., 1999. – 392 с.
24. Гришина Н.В. Психология конфликта. – СПб.: Питер, 2005. – 464 с.
25. Левкович В.П., Зуськова О.Э. Социально-психологический подход к изучению супружеских конфликтов // Психологический журнал, 1985. – № 3. – С. 126-137.
26. Стернин И.А. Общение с мужчинами и женщинами. - Воронеж: ВГАУ. – 2002. – 35 с.
27. Якубинский Л.П. О диалогической речи // Избранные работы. Язык и его функционирование. – М.: Наука, 1986. – С. 17 – 58.
28. Сиротинина О.Б. Современная разговорная речь и ее особенности. – М.: Просвещение, 1974. – 144 с.
29. Floyd K. Communicating Affection in Dyadic Relationships: An Assessment of Behavior and Expectancies // Communication Quarterly. – 1997. - № 45. – P. 68-80.
30. Weigel D.J., Ballard D.S. The Influence of Marital Duration on the Use of Relationship of Maintenance Behaviors // Communication Reports. – 1999. - № 12. – P. 59-70.
31. Ragsdale J.D. Gender, Satisfaction Level, and the Use of Relational Maintenance Strategies in Marriage // Communication Monographs. – 1996. - № 63. – P. 334-369.
32. Мишина Т.М. Психологические исследования супружеских отношений // Семейная психотерапия при нервных и психических заболеваниях. – Л., 1978. – С. 58-67.
33. Grimshaw A. Conflict Talk: Sociolinguistic Investigations of Arguments in Conversation. – Cambridge: CUP, 1990. – 354 p.
34. Lee D. Frame Conflicts and Competing Contrails in Family Argument // Journal of Pragmatics. – 1997. – № 27. – P. 38-58.
35. Фролова И.Е. Лингвистическая конфликтология: к проблеме статуса // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В.Н. Каразіна. – 2003. – № 586. – С. 56-61.
36. Фадеева О.В. Стратегії і тактики конфліктного дискурсу: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / КДЛУ. – К., 2000. – 22 с.
37. Бігарі А.А. Емотивна аргументація у дискурсі сімейного спілкування // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – К.: Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2000. – С. 30-39.
38. Бігарі А.А. Дискурс сучасної англомовної сім'ї: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. – Київ, 2006. – 21 с.
39. Салмина Т.Н. Гендерные особенности вербального и невербального выражения полярных эмоций в сценическом диалоге: Дис... канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 2002. – 154 с.
40. Бондарко А.В. Теория функциональной грамматики. Темпоральность. Модальность. – Л.: Наука, 1990. – 263 с.
41. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. – К.: Изд-во Киев. нац. ун-та им. Тараса Шевченко, 1997. – 300 с.
42. Колшанский Г.В. Коммуникативная функция и структура языка. – М.: Наука, 1984. – 189 с.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Brown S. Slow Heat in Heaven. – N.Y.: Warner Books, Inc., 2001. – 456 p.
2. Maugham W.S. The Painted Veil. – М.: Manager, 2002. – 122 p.
3. Mitchell M. Gone with the Wind. – N.Y.: Warner Books, 1993. – 1024 p.
4. Segal E. The Class. – N.Y.: Bantam Books, 1986. – 532 p.

Надійшла до редакції 21 грудня 2007 р.